

Op zoek naar 't Zek

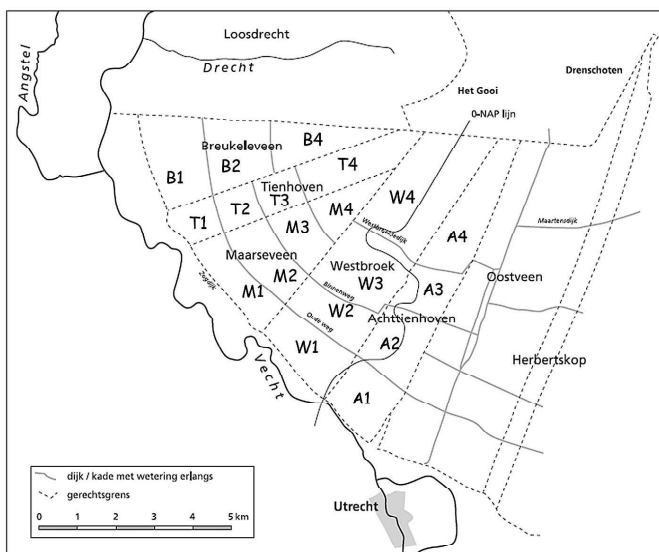
Ontginningen

Het Maartensdijks slageland tussen de stad Utrecht en 't Gooi draagt nog de sporen van ontginningen in de late middeleeuwen en verveningen in de periode daarna.

Het gedeelte van het gebied ten zuiden van de Oudeweg (Gageldijk/ Voordorpsedijk), ligt het dichtst bij de stad Utrecht en werd ontgonnen tussen 1100 en 1300 (zie figuur 1, blokken 1). Rond Utrecht is het inmiddels tot aan de A27 nagenoeg volgebouwd met wijken als Overvecht, Tuindorp, Tuindorp Oost en Voordorp.

Na het gereedkomen van de eerste ontginningen, rond 1300, werden de activiteiten in een tweede ontginningsfase in noordelijke richting voortgezet. De achterste begrenzingen van die tweede serie ontginningen, die werd uitgevoerd tussen 1300 en 1400 (blokken 2), liggen niet meer in elkaars verlengde, maar zijn versprongen per gemeente (1). Zo ligt de Kooi-dijk wat noordelijker dan de Binnenwegsedijk (Westbroekse Binnenweg) en de Oude Dijk. Ook de achterste begrenzingen van de ontginningen van fase drie (blokken 3), die in de erop volgende eeuw werden gerealiseerd, tonen dergelijke sprongen, bijvoorbeeld van de Achterweteringseweg via de Korssesteeg naar de Kerkdijk in Achttienhoven (Dr. Welfferweg) en Westbroek.

Op deze manier ontstond een

landschap met van noordwest naar zuidoost lopende dijken en weteringen. Loodrecht daarop staan de kaden die het water binnen de polders houden, en de vaarten die het overtollige water naar de Vecht afvoeren of het benodigde water vanuit de Vecht binnenlaten. Ook de grenzen van de negentiende-eeuwse gemeenten of de daarmee vaak grotendeels samenvallende waterschappen lopen in deze richting.

Blokpatroon

De dijken met de bijbehorende weteringen enerzijds en de loodrecht daarop staande kaden en vaarten anderzijds delen het gebied in een eerste benadering op in blokken. De meeste blokken komen overeen met een polder en dragen de bijbehorende

Figuur 1. Veengebied tussen de stad Utrecht en 't Gooi met blokpatroon, ontstaan door ontginningen en verveningen in de late middeleeuwen. Bron: A.L.P. Buitelaar (15).

poldernamen. Zo staat bijvoorbeeld blok A3 bekend als Polder De Kooi (Achttienhoven), blok W3 als Molenpolder (Westbroek) enzovoorts.

Een van de poldernamen die we wel tegenkomen luidt: 't Zek. Maar waar bevindt deze polder zich precies? In het Noorderpark, zoals het gebied tegenwoordig meestal wordt aangeduid, vinden we geen bordjes met namen van polders. Ook recente topografische kaarten (3, 4) helpen ons niet verder: de aanduiding 't Zek is erop niet te vinden.

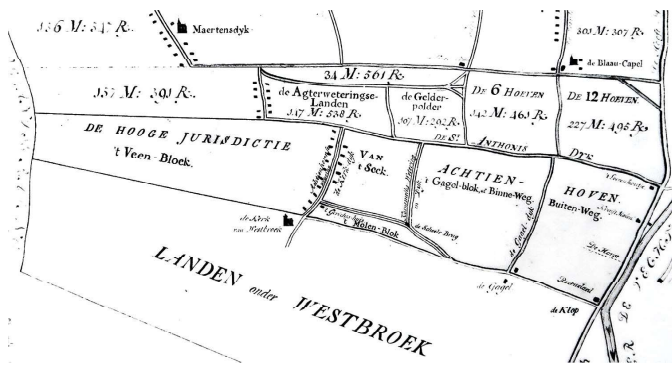

Achttienhoven

Inwoners van Achttienhoven zullen geneigd zijn blok A3 tussen de Dr. Welfferweg en de Kooidijk aan te wijzen als 't Zek; het Noorderparkboek (5) valt hen daarin bij. Nu vermelden topografische kaarten daar weliswaar Polder De Kooi, maar van 1981 tot 1987 gaven de stafkaarten er als poldernaam Het Zek op (3). Op verscheidene kaarten uit de twintigste eeuw van het waterschap Achttienhoven (6, 7) wordt het gebied eveneens aangeduid als Het Zek. Ook in de keuren van het waterschap, stukken waarin de verplichtingen van de ingelanden zijn vastgelegd en de sancties bij het niet nakomen daarvan, wordt Het Zek genoemd. Een oudere kaart uit 1777 geeft al aan waar in Achttienhoven 't Seck te vinden is (figuur 2). Genoeg redenen dus om Het Zek in Achttienhoven te plaatsen.

Westbroek, Maarsseveen en Tienhoven

Inwoners van Westbroek zullen ongetwijfeld een andere optie prefereren en wijzen naar blok W3, de polder ten zuiden van de Kerkdijk. Daar lag de polder dan ook volgens de stafkaarten van rond 1850 tot 1959. In dit geval bieden keuren van het eigen waterschap en oude notariële akten opnieuw ondersteunend bewijs. Verder bevindt zich in Westbroek aan de Kerkdijk 51 een herenhuis, dat ooit de naam 'Het Zek' droeg (8); je gaat een Westbroeks pand toch niet vernoemen naar een polder in Achttienhoven!

De mogelijke posities van Het Zek beperken zich niet tot Achttienhoven en Westbroek; ook in de meer naar het westen gelegen negentiende-eeuwse gemeenten Tienhoven (4, 9), en Maarsseveen (10) duikt in de blokken T3 en M3 de naam af en toe op, zoals bijvoorbeeld op de kaart van figuur 3. In notariële akten (11) komen we verwijzingen naar het Sek tegen voor elk van de vier genoemde gemeenten. Wat is er aan de hand?

Ontginningsfasen

De naamgeving van polders in het Noorderpark vond kennelijk niet alleen plaats per

Kees Floor

blok, per gerecht (voorloper van de gemeente) of per waterschap. De kaart van de Provincie Utrecht uit 1850 (12), die het provinciebestuur had laten maken, laat zien dat de ontginningsfase in veel gevallen belangrijker is (figuur 3). De polders met als naam Het Zek liggen alle in ontginningsfase 3 (blokken 3).

Voor gebieden uit andere ont-

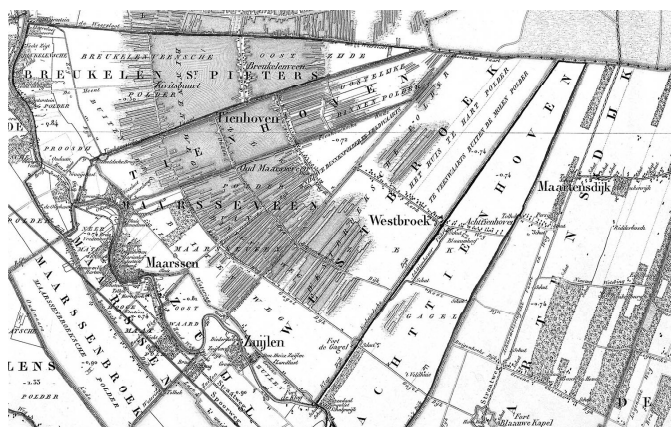
Figuur 2. Uitsnede uit een kaart uit 1777 met onder andere 't Seck, Binne-weg en Buiten-weg in Achttienhoven. Bron: Het Utrechts Archief (16).

ginningsfasen is de procedure van naamgeving vergelijkbaar. Zo kennen we in Westbroek de polder Buitenweg (W1) die vanaf 1863 een zelfstandig waterschap was. De naam Buitenweg komen we echter ook tegen in Breukeleveen (B1), (13), Tienhoven (T1), (14), Maarsseveen (M1), (10) (zie figuur 3) en Achttienhoven (A1, recenter bekend als polder Rozendaal) (figuur 2). Polders uit de tweede ontginningsfase (blokken 2) heten Binnenweg; figuur 2 geeft voor blok A2 in Achttienhoven de namen Binne-weg en 't Gagel-blok.

In de ontginningen van fase 4 (blokken 4) is minder eenstemmigheid bij de naamgeving, al komen we sommige namen wel meermalen tegen. Zo vermelden topografische kaarten sinds 1988 de naam Het Achteraf voor (een deel van) de polder Achttienhoven ten noorden van de Dr. Welfferweg (A4). We komen die

Figuur 3. Uitsnede uit de Kaart van de Provincie Utrecht, blad 1; 1850. Bron: Archief Eemland (12).

naam ook tegen in de keuren en op de kaarten van het waterschap Achttienhoven. De kaart uit 1903 (6) vermeldt als alternatief: Oostzijde. Oudere stafkaarten bevatten vanaf 1850 tot en met 1987 eveneens de naam Achteraf, ditmaal voor blok B4 in Breukelen St. Pieters (Breukelerveen). Ook hier komt het alternatief Oostzijde voor (9). Daarnaast komen we zowel voor de Taartpunt van Maarsseveen (M4) (10) als voor de Kerkeindse polder in Westbroek (oostelijk gedeelte van W4; zie figuur 3) onder andere de naam te Veenwaarts (buiten den Molen) tegen.

Conclusie

De poldernaam 't Zek is, evenals andere poldernamen in het Noorderpark, zoals Buitenweg, Binnenweg, Achteraf, Oosteinde en Te Veenwaarts, gekoppeld aan een bepaalde

ontginningsfase van het veengebied tussen Utrecht en het Gooi. Een zoektocht naar 't Zek heeft daardoor geen eenduidige uitkomst, maar kan ons brengen naar een of meer van de negentiende/eeuwse gemeenten of waterschappen.

Voetnoten:

1. We hanteren hier de negentiende-eeuwse grenzen van de gemeenten, zoals bijvoorbeeld getoond in (2). Westbroek liep naar het zuidwesten door tot aan de Groeneweg in Zuilen, Achttienhoven tot aan de Vecht.
2. Kuyper, J.: Gemeentatlas van de provincie Utrecht, Leeuwarden 1868. (genlink.nl).
3. topotijdreis.nl en arcgis.com
4. opentopo.nl.
5. Buiten, H. en H. Renes: Noorderpark, herinrichting van het landschap tussen Utrecht en het Gooi, Utrecht 2013, p8.
6. Kaart van het waterschap Achttienhoven. Beeldbank Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, diginummer 010119.
7. Archieven van het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, Achttienhoven, toegang: 56, inv.nr. 87.
8. Kruidenier, M. en J. van der Spek: Maartensdijk, geschiedenis en architectuur, Zeist/Utrecht 2000.
9. Kaart van de plassen ten oosten van de Vecht, door D. Heyse. Beeldbank Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, diginummer 010040.
10. Kaart van de gemeente Maarsseveen, 1813, bijgewerkt 1832, Beeldbank Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, diginummer 020572.

Kaart van het waterschap Maarsseveen, ca 1867, bijgewerkt 1881, Het Utrechts Archief, Provinciaal bestuur 1813-1920: kaarten en tekeningen, toegangsnr. 80, inv.nr. 311.

11. Het Utrechts Archief, toegangsnummer 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905.

12. Kaart van de Provincie Utrecht, vervaardigd op last van: de Edel Groot Achtbare Heeren Staten van dat gewest, en onder toezicht van J.H. Kips, voormalig Ingenieur Verificateur van het Kadaster des Rijks en van de Provincie Utrecht. Zamengesteld en geteekend door A.A. Nunnink. Blad 1,1850. Archief Eemland, kaartnummers 1001-483.

13. Kaart van de plassen beoosten de Vecht, D. Heyse, 1859. Beeldbank Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, diginummer 010040.

14. Schetstekening Buitenweg onder Tienhoven, Beeldbank Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, diginummer 020573.

15. Buitelaar, A.L.P.: Turfwinning in het Nedersticht voor 1530, Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis 1996 (5), 92-97, Afb. 1.

16. Caarte van de Landen gelegen onder Oostveen, mitsgaders de hooge Jurisdictie van Achttienhoven, door G.N. Back, 1777. Utrechts Archief, Top. atlas 2182 en onder andere afgedrukt in St Maarten No 9, december 1992, p3.

